

Revista Revistelor

Convorbiri literare. (Octombrie). D. Mehedinți reeditează banalitățile spuse cu ceva mai multă coerență, trebuie s'o mărturisim, de d-ii O. Densușianu, M. Dragomirescu, și M. Rimaiceanu. Savantul geograf ne acuză că ne facem treburile politice prin literatura că o publicăm.

Dar, cum se întâmplă adesea, d. Mehedinți poate nici n'ar fi hâgat de samă atacurile noastre aduse „Frumosului”, deși ne celește revista, dacă un savant zoolog nu i-ar fi spus lucrul, asigurând pe d. Mehedinți că noi, ceștia dela „Viața Românească”, „infectați de politicianism”, îi persecutăm Frumosul.

Apoi, dacă am fost demascați, facem mărturisiri complete; lucrurile stau așa cum le spun d. Mehedinți... D. Sadoveanu, sub pretext de „Insemnările lui Neculai Maneu”, tratează chestia tocnelilor agricole; d. Brătescu, sub pretext de „Cucu Alacu”, tratează chestia monopolului alcoolului în „Contravenție” oro curajul să trateze apronpe pe fața aceiași chestie; d. Goga, sub ridicolul pretext de „O rază”, tratează reforma judecătorilor de ocol.

Ba putem face oarecare destăiniri de un caracter și mai... redacțional. În prețuia convocării comisiilor parlamentare, guvernul avind nevoie de „literatură” în sprijinul reformelor sale, secretariatul nostru de redacție a comandat d-lui Sadoveanu „Un cal ș'u

om”, d-lui Brătescu-Voinești „Inimă de tată” și d-lui Goga „Fecunditas”... Ei s'au executat ș'acuma pot tuna amiciei politici ai d-lui Mehedinți rit la place, partidul liberal zimbește... Guvernul le opune „Un cal ș'un om”!

Dar noi, pe lângă colectivști, sintem, cum, se știe, și jidano-socialisto-internaționalști, și deoarece am intrat pe calea mărturisirilor—da ce n'am mărturisit că „Legenda Funigeilor” ne-a fost comandată de „tovarășul” Bebel?

Și cine nu știe istoria poeziei d-lui Vlăhuță „1907”, despre care vorbește și d. Mehedinți? D. Stere, voind să ajungă sfetnic al Majestății Sale și știind că Regele este antidinastie, a comandat d-lui Vlăhuță (prin telefonul Prefecturii de Poliție) poezia știută... Și cum și d. Vlăhuță cugeta la un *benz-merenți* și la o pensie viageră din caseta Regelui, poetul—palatist s'a și executat.

Așu se face „politică”, fiind o pricepi bine!

Alții,—ce? Au o hursă, o estedvă, o diurnă, o carte didactică aprobată, iar o diurnă... mai știm ce? Mizerie goală... Dacă nu fac politică...!?

Dar să vă mai dăm dovezi de „politicianismul” nostru, tot după d. Mehedinți:

Colaboratorul nostru, d. Ibrăileanu, analizind opura d-lui Brătescu-Voinești, a făcut ipoteza că, după evoluția de

până acum a acestui scriitor, e posibil ca activitatea sa literară ulterioară să fie mai semnificativă și mai revoluționară... Apoi ce voiți mai multă „politică“! Și încă ce politică! Anarhistă! De data aceasta d. Ibrăileanu făcea dizidență și față cu d. Sturdza și față cu Bebel... Dar—de ce să nu-l denunțăm, dacă a scapat sagacității d-lui M.?—și d. Stere, acum uu an, făcea anarhism cînd vorbea de opera revoluționară a defunctului Ibsen... Și, fiindcă ne-am pus cu tot dinadinsul să dăm foc țării, anunțăm că vom arunca în curînd o mașină infernală, căci posedăm în saltarele redacției noastre și vom publica un articol asupra operii revoluționare a dramaturgului Bernard Shaw... Așteptăm pe „lovărășul“ Shaw la clubul nostru, a cărui deviză este, cum se știe: „Ni dieu, ni maître“!...

...Căci de unde D-zeu să știm noi că una-i politică și alta literatura!

Dar... să-l tratăm puțin mai în fond pe d. Mehedinți.

Crede acest domn ca tot dinadinsul că-și va înșela puținii săi ceilalți? ...Parcă revista noastră ar fi clandestină!... Dar ia să vorbim și noi ceva, dacă a venit vorba de politică în literatură: D. Mehedinți a moștenit *Convorbirile literare* și, ca orice moștenitor, trebuie ca, dacă treaba e cinstită, pe lângă beneficii să aiba și sarcinile moștenirii... Și fiindcă d. Maiorescu n'a plătit eteva datorii, o silit d. Mehedinți să le plătească, dacă ține ca afacerea să fie liquidată onorabil... Iată cam despre ce este vorba: D. Maiorescu a spus că patriotismul n'are ce căuta în literatură, căci, întreba D-sa: „Există un singur vers de patriotim francez în Racine, Corneille?“ La aceasta d. Ghera i-a răspuns întrebîndu-l: „Dar în Hugo nu există?

Și cite?“... Si d. Maiorescu n'a răspuns, a rămas dator, iar d. Mehedinți, dacă are pietate filială, să răspundă D-sa.—D. Ghera a mai observat că d. Maiorescu, care spune că patriotismul n'are ce căuta în poezie, a lăudat pe Alecsandri pentru că a cîntat „șovinismul“... D. Maiorescu n'a răspuns... Să plătească d. Mehedinți și această datorie!—D. Maiorescu a făcut un raport favorabil d-lui Goga pentru poeziile patriotice ale acestuia... Pentru ce a făcut acel raport favorabil, dacă patriotismul n'are ce căuta în poezie?—Dar d. Maiorescu nu s'a explicat!... Să plătească datoria ilustrul său moștenitor!—D. Maiorescu, detestînd „politică“ în literatură, n'a amintit în raportul său cele mai frumoase poezii ale lui Goga, „Rugăciune“ și „Clăcașii“, dintre care a doua există în toate conștiințele rominești,—dar a publicat în „Convorbiri literare“ și a lăudat *Sătira III* a lui Eminescu, care e un pamphlet împotriva *partidului liberal*... Să ne răspundă ilustrul moștenitor: *Sătira* lui Eminescu e sau nu „politică în literatură“? Și, dacă atacul împotriva unui partid nu e „politică“, atunci cîntarea suferinții celor „ofensați și umiliți“, ea, e „politică“?

Am somat odată pe geograful geograful să ne spună dacă ar fi publicat sau nu „1907“, neînduindu-ne un moment că răspunsul său n'ar fi afirmativ. Dar acum acest domn ne împulă că am publicat această poezie. Va să zică el n'ar fi publicat'o. Pentru ce? Pentru că e mai slabă decît a colaboratorului său d. Ciuchi? Ori pentru *ideile* din ea? Și dacă pentru *ideile* din ea, atunci cine face „politică în literatură“? Noi, care publicăm orice poezie frumoasă, ori d. Mehedinți care nu publică o poezie cînd nu cadrează cu ideile sale? Cine exclude unele poezii și primește pe altele din cauza *politicei*? Noi sau D-sa?

Dupa „teorele“ ce ilustrul geograf

estetician dezvoltă în „articolul” său, e clar că el n'ar fi publicat „Noi vrem pământ”, — pentru ce? Pentru că poezia e „revoluționară”! Dar Salira III e „artă pură”, — pentru ce? Apoi pentru ce... Pentru că e împotriva „revoluționarilor”!

Să mai vorbim noi, acum, despre cunoștințele acestui geograf asupra criticii și esteticii literare? Apoi el e sigur că în „țările cu cultură veche” (al căror reprezentant e la noi ei) criticii și esteticienii au căzut de mult de acord asupra concepțiilor asupra artei, și că concepția care a triumfat acolo e aceea a d-lui Maiorescu.....D. Mehedița, crede că ultimul cavint în estetica și critica literară e doctrina artei pentru artă, care domnea pe la 1860, în vremea d-lui Maiorescu. Apoi se înșală amar, teoriile estetice ale d-lui Maiorescu sînt tot așa de la ordinea zilei cași cele sociale ale d-lui Carp (guberniile, etc!). Ilustrul geograf citează *Revue des Deux Mondes*, pentru că nu știe că acolo a scris pînă eri Brunelière, dușmanul străvechii concepții pe care d-șsa o crede contemporană, pentru că nu știe că acolo scrie, ca cel mai însemnat colaborator, Melchior de Vogüé, un apărător al tezisului în artă, pe care și noi îl combatem (Vezi *Cronica Literară* din acest număr). Ilustrul geograf citează o frază, care i se pare mai sonoră, din Goethe, frază care nu e în chestie, — afară de aceea că, din Goethe, se pot cita fraze pe care nu le-ar gesticula geograful... Dar acest geograf, care se specializează acum în critică, publică, în același număr, un articol în care se spune că Sully Prudhomme este „gloria cea mai curată și mai senină a poeziei”. Dar Sully Prudhomme a spus: „Poetul simte pe sîma sa proprie speranțele, părerile de rău, avînturile de încredere sau de răzvrătire ale compatrioților săi, fie că e vorba de politică, de religie sau de orice alt interes moral. de or-

din poziție ori transcendent” (*Testament Poétique*, Introduction). — Ce zice domnul Mehedița? Ce Abere, ce „Kebias”, mai e și această „cea mai curată și cea mai senină glorie a poeziei”? „Politica”, „răzvrătire”!! Apoi dacă Sully Prudhomme n'a trăit într-o „țară de veche cultură”? Dacă n'a fost discipolul d-lui Maiorescu! Dacă a fost un politician! Dacă n'a fost autor de cărți de geografie de școlile primare!...

A, știu noi ce se ascunde sub aceste poze de apărători ai Frumosului (pe care nimene nu-l primejduește, căci frica Dv. e năzăreală curală)! Știu noi ce înșamnă frica aceasta de „politică”? (Ce-or fi înțelegînd ei prin aceasta „politică” din buvelele și poeziile noastre?). Dar, pe altă dată...

Colaboratorul nostru d. Zigara-Samurcaș scrie o cronică artistică: „Arta rusească la Paris”...

Un articol despre Leopardi, în care se laudă și poezia... *patriotică* a marelui poet italian. (Cu voia d-lui Mehedița?)

Lucentărul (N-rale 19, 20, 21; Octombrie și 1 Noiembrie).

O frumoasă poezie de Goga; *Afințit* (în No. 21); versuri de colaboratori ai revistei; proză, din care remarcăm o navelă a d-lui Agirbiceanu: *Nepotriviri*; urmare la *Monumentele antice din Roma* de d. Murru; „*Prăpilea*” artistice, (o introducere la un șir de studii asupra artei Apusului”, pe care le vor scrie diferiți colaboratori ai revistei) de d. M. S. Rimniceanu, etc. etc.

Junimea literară, (Cernăuți, (Noembrie 1907).

D. Dionisie Olinescu începe tipărirea unui studiu asupra rămășițelor traço-dace, dîndu-ne în numărul acesta o listă a diferitelor triburi dace, despre care se găsesc pomeniri în diferitele scrieri vechi și în diferite monumente. — Un îndemn pentru ca Romînia să se ocupe cu industria dan-

telei îl dă în articolul său, însoțit de 10 ilustrații foarte reușite, d. Ilie Veslovschi. — Colaboratorul nostru, d. G. Tofan, cu ocazia morții lui Iosif Vulcan, publică o noliță asupra colaboratorilor bucovineni ai revistei „Familia”: S. Fl. Marian, D. Petrino. I. și V. Bumbac, D. Olinescu, Părintele C. Morariu, I. G. Sbiera și alții. Autorul articolului constată că, pe vremuri, „Familia” a fost revista rominească cea mai citită în Bucovina, și tot odată aceia care a avut cei mai mulți colaboratori dintre bucovineni. Dl. Iancu I. Nistor publică un necrolog al decedatului dr. V. Gălină, iar d. Liviu Marian traducea unui capitol din studiul profesorului vienez dr. E. Reich asupra lui Ibsen. Revista mai publică o scurtă dară de samă asupra traducerii d-lui Murru (Iliada), amintirile defunctului S. Fl. Marian despre Axente Severu, citeva scrisori de-ale lui Hasdeu și Iosif Vulcan către Părintele Marian, și mai multe bucăți în proză și versuri de d-ului A. Gorovei, V. Loichiș, V. Iluțan, Leandru, Gramdă și alții.

Sămănătorul. (Octombrie). Din numerele de pe această lună, reamărcăm un „fragment” de d. Sandu-Aldea, *Pe drumul Bărăganului*; citeva scene, bine prinse, din viața unor tipuri specifice regiunii; o viasă schiță de d. A. Gorovei; frumoase poezii de d-ului St. Iosif (*Amiază, Unui tânăr*), D. Anghel (*Visul unui Nibelung*) și viioele cronici vesele, pline de umor, iscălite A. Mirza: *Doleanțele unui ex-troglodit în preajma S-tului Dumitru*, mizeriile unui chiriș, care eugeță cu nostalgie la vremea când își avea asigurată locuința... lacustră; *Protestul circumarilor*, al cărui subiect îl giciți.

Floarea darurilor. (Octombrie). D. Iorga nu e omul care să rabde regimul de abstenență ce și-a impus: de a nu se amesteca, în această revistă, în chestiile la ordinea zilei... Pe 'nce-

tul, d. Iorga devine contemporan. În *Educația națională și literatura militantă*, d. Iorga are curajul de a spune acest adevăr, că „Tinerii trebuie să fie, neapărat, reprezentanții, legați între ei prin lanțul, mai tare decât fierul, al convingerii și credinții comune, ai literaturii militante pentru scopurile sfinte ale culturii rominești”. Parcă-i văd pâlind de indignare pe toți Dragomireștii dela toate Convorbirile d-lui Maiorescu! — În *Falsificarea operelor de tinereță ale lui Alecsandri*, d. Iorga arată că acele „opere de tinereță”, pe care le celim noi în diferite ediții, nu sînt așa cum le-a scris în tînăr Alecsandri și că Alecsandri însuși le-a stricat... îndreptându-le. Descoperirea este interesantă: dar cînd d. Iorga cere restabilirea operei lui Alecsandri, împotriva lui însuși, lucrul ni se pare că nu mai e așa de simplu: Avem noi dreptul să spunem că *adevăratul* Alecsandri e acela, pe care însuși poetul l'a renegat, el care are acest drept suveran?

Victorul Social. No. 3 (Octomb.)

Semnalăm articolele despre „Femeia în revoluția rusească” de Dr. Taliana Grigorovici, și despre „Chestiunea ugrară în programul partidului social-democrat din Finlanda” de Dr. E. A.

Multă polemică.

Mai întătu, d. Dr. C. Racovski în articolul „Ce sîntem și ce nu sîntem”, arată că social-democrații romini nu au avut nici un rol în răscoalele țărănești din astă-primăvară (lucrul de altfel constatat și de cercetările administrative și judiciare) și desaprobat apeul nesocotit către soldați al d-lui M. Bujor, co-director al d-sate la „Victorul social”. Dl. Racovsky mai lamurește deosebirea între social-democrații și anarhiști, și bine face: confuziunea în această privință poate avea numai urmări rele în toate privințele.

În al doilea rînd revista publică o

serisoare a lui K. Kautsky în „chestia Nădejde”. Publicarea acestei scrisori, ca și toată „chestia Nădejde” e una din manifestările moravurilor hotentote în polemică: partidul social-democrat român de pe vremuri primise, după practica constantă la socialiști, un ajutor de la socialiștii germani, precum acorda și el ajutorare socialiștilor din străinătate (precum de curind și Jaurès a primit 50,000 franci de la socialiștii germani pentru „L'Humanité”); fiindcă d. I. Nădejde, ce reprezintă pe atunci social-democrația română, peste câțiva ani a trecut în partidul liberal. — d. Dr. C. Racovsky, pentru a se arăta, probabil, fiu al vremii, ridică împotriva d-lui Nădejde pentru acest motiv acuzația de *excrocherie*... Acum amestere-ă în cauză și pe K. Kautsky, care serie vădit fără nici o cunoștință a împrejurărilor. Urît...

În sfârșit, sub titlul „Poporanii și socialiștii”, ni se dă un articol redacțional, îndreptat împotriva „Vieții Românești”.

Redacția „Viitorului Social” simte nevoia de a face aici „Rezumatul unei polemici” — și sub „polemică” înțelege ceea ce dăre de seama scurta ce-o făcusem articolului program din No. 1 al „V. S.” (o mai atacase odată).

Nu înțelegem pentru ce atita discuție? Articolul d-lui I. Sion cuprinde abia 20 pagini, iar rezumatul atace abia patru (și constă aproape numai din citații): crede „V. S.” că e alt de greu oricui de a face comparația și a se convinge de exactitatea rezumatului? Sau vrea să revină asupra acelui program? Nu credem. „V. S.” se plinge numai că am desgotit înțelesul fundamental al programului, fiindcă nu putem ține seamă de florile retorice cu care l'a împodobit (lucrul de alt-fel reese și din toate polemicele îndreptate împotriva noastră).

Deși acest articol poartă o marcă

literară superioară și nu cade în tonul polemicilor din Papuaasia, — nu ne putem opri asupra lui mai mult:

1) Unele obiecțiuni ce ni se aduc vor fi înlăturate de la sine prin capitolele următoare ale studiului d-lui C. Stere, sau, în parte, au și fost înlăturate (de pildă, chestia dezvoltării fatale a capitalismului).

2) Alte obiecțiuni nu sînt îndreptate împotriva argumentațiilor sau a teoriilor noastre, ci împotriva acțiunii politice a d-lui C. Stere sau a altor persoane; nu putem pași pe acest teren de discuție, mai întâiu fiindcă politica curentă nu intră în cadrul revistei noastre, iar în al doilea rînd, chiar dacă „V. S.” ar fi avut aici dreptate, aceasta ar privi numai, cel mult, consecuența logică a d-lui Stere în ce privește aplicația de principii sau lăria lui de caracter, sau însăși ar arăta, că puterile lui în sfera politică sînt limitate, dar nu ar atinge întru nimic bazele științifice a concepțiunii noastre, nici criticile noastre adresate social-democratismului; deci e inutil să discutăm.

3) În sfârșit, „V. S.” în obiecțiunile sale recurge și la jocuri de cuvinte, ciud ne spune „că băncile populare, cassa rurală, cooperativele... sînt un impuls pentru dezvoltarea capitalismului”. În discuție a fost dezvoltarea burgheziei industriale, a *proletariatului industrial* (ca substrat al social-democratismului) și deci a „industriei capitaliste (vezi „V. R.” No. 8, p. 260, No. 9, p. 463)”, — și nu a oricărui „capitalism”. Nu stătem alt de nsivi să visăm realizarea imediată a socialismului, și deci înțelegem, că până atunci pentru noi e inevitabil „Capitalismul”, — întrebarea e în ce formă, cea din Apus, a industriei mari capitaliste, sau alta? Răspunsul complet va veni la timp. Celorții noștri pentru moment știn din studiul d-lui Stere, că: a) nu putem avea dezvoltarea indus-

triale din Apus, b) că industria noastră s'a dezvoltat, și nici nu se poate dezvolta altfel, cu ajutorul protecționismului extrem; c) că dărâmarea „îngrădirilor” de care se plînge „V. S.”, fără protecționism, poate duce numai la cămătăria „capitalului vagabond” cel mult, în orice caz nu la dezvoltarea industriei și a proletariatului sau burgheziei industriale (până ce „V. S.”, repetăm, nu ne va dezvăli secretul de a dezvolta industria, în situația noastră, fără protecționism).

Cu ocazia aceasta încă două cuvinte: În recensia noastră din No. 9 (p. 463), am spus, că „am presupus, afară de motive de text” (adică pe lângă motivele de text, relele în No. 8), etc. Dar acum „V. S.” interpretează aceasta ca măturisirea, că „am presupus în afară de motive de text” (adică fără motive de text)... Și de aici trage o serie de concluzii.

Ce înseamnă acest fel de *exegeză*? Și „V. S.” se crede încă în drept să exclame: „măi multă demnitate, domnilor!”

Cum vedeți, nu putem încă intra în polemică cu „V. S.” cu toate că observațiile noastre, impuse nouă de datoria de a ține publicul în curent cu toate manifestările literare, au fost onorate cu acest nume, și, cu regret, nici nu vom intra în polemică, până ce „V. S.” nu-și va schimba sistemul, adică până ce nu va discuta ideile (și slava Domoului, cîmpul e vast, și studiul d-lui Stera pune atît de multe probleme grele!), în loc de a face personalități și a se delecta cu impunsături nevinovate, cu „exegese” și jocuri de cuvinte. Nu credem nici utilă, nici interesantă o „polemică” de această natură.

Revista Generală a Invățămîntului. (Octombrie, 1907, București). D. G. Bogdan-Duică—*Reforma Programelor Liceale*—comentează și îndreptățește holăririle Ministerului de Instrucție de a numi o comisiune, care să se ocupe cu revizuirea actualelor

programe secundare. Autorul reproduce în întregime circulara Ministerului către membrii comisiunii numite să se ocupe cu această chestie. Spiritul acestei circulari e departe de a îngrădi libertatea de a lucra a membrilor Comisiei, ori de a introduce „o nouă harababură” în actualele programe. Autorul dovedește, cu succes, ce nedreaptă și străină de interesul învățămîntului e această întîmpinare malițioasă. D. Constantin G. Ionescu—*Ce face Școala Românească pentru Educația Națională*—publică un interesant studiu pedagogic, care a apărut deja în limba germană.

Cultura Română. (Octombrie, 1907. Iași).—D. I. Găvăneșcu—*Hasdeu—Note și Amintiri*—publică, credincios lîltului, câteva impresii și amintiri fragmentare, care nu te fac, de lor, să simți pe Hasdeu.—Sperăm că atunci cînd va privi pe Hasdeu după cum promițe autorul—ca gânditor și filosof, Directorul revistei țesane va fi mai în raza talentului său.—*Studiul Logicii în Luceu și Evoluția Ideii despre suflet*, datorită tot d-lui Găvăneșcu, dovedește încă variație în numărul colaboratorilor la acest No.

Neomul Românesc (Octombrie). D. Iorga spune adesea lucruri bune în revista sa politică. Vorbind de *Sate și orașe în mișcare pentru reforme*, d. Iorga face, și d-șu, nedvărata, dar dureroasă constatare că: „Țăranii noștri n'au, din nenorocire, cultură. Ei n'au virtutea cea mare a solidarității. Ei nu înțeleg încă pe ce lume sînt. Ei nu pot face planuri și nu pot lucra pașnic, sistematic, în îndepărtarea lor. N'au fost un factor timp de aproape patru sute de ani, și nu pot fi imediat, oricît am dori... Aceasta este cauza reputației formării unui partid țărănesc, așa că interesele țărănimii rămîn să fie susținute de alții. Într'un articol intitulat *Reforma agrară*, d. Iorga declară că

este pentru reformele propuse de guvern și dovedește ea clo să treacă neștirbite prin Parlament.— „Reformele” d-lui Carp inspiră d-lui Iorga un frumos articol din care cităm câteva rânduri: „Trecînd de la formă la fondul lor, găsim regulamentarea minuțioasă, fără a se introduce vre-un principiu nou, a vechii stări de lucru, din care d. Carp, care nu iubește de sigur abuzurile, însă e gata ori cînd să impună pentru legalitatea cea mai odioasă, înlătură numai strîgătoarele și patentele abuzuri (la dijmit, la roșfetură, etc.). Prin legea tocmelilor pe care o propune d-sa, gospodăriile agricole din România ar ajunge să sauneze cu domeniul legiuitorului, unde nu se abuzează, dar nu se face nimic pentru a ridica țărănimea, ci se oglîndește starea de lucru de pe moștile înecărilor de peste Elba. Proiectul pentru circumscripție pune arendași ereditari, cari pot fi și Evrei, dacă stau la țară de un nouar de ani stabilit, și doar dacă suprimă datorită pe banulură”.

Săptămîna (Octombrie) În articolul *Partidele față cu ideile economice*, d. Panu arată că dacă membrii unui partid pot fi legați prin ideile politice, disensiunea poate veni în partid din cauza deosebirii în ideile economice (corespunzătoare la interese economice) ale membrilor aceluși partid; cazul se împlinse în partidul liberal, din cauza reformelor agrare.—În articolul *Minoritatea*, d. Panu arată că țărani, dacă știu ce nevoi au, apoi rînd ar fi vorba de soluții, nu le-ar putea formula așa ca să rezulte un program; afară de asta, ei nici nu se pot înțelege între dinții, pentru a-și formula soluțiile; de aceea rămîne ca minoritatea, clasa superioară, să legitimeze pentru ei, fără măcar să-i poată consulta, căci, dacă i-ar consulta, prin plebiscit ori prin referendum, lucrul ar fi primejdios, căci ță-

rani ar lua această consultarea drept o obligație de a îndeplini tot ce cer ei. Rămîne atunci ca clasele superioare să diagnosticeze dela distanță nevoile țărănilor, pentru a aduce reforme. Vorbim de *Proiectele d-lui Carp*, d. Panu arată că ele, chiar dacă conțin ceva bun, merg alături de nevoile adevărate ale țărâniei: D. Carp, de pildă, trece alături de cele două mari probleme ale chestiei țărănești: scumpetea pămîntului arendat și salariul ridicol ce-l ia pentru munca lui pe deoparte, lipsa de imasă pe de altă.—Vorbim de *Statuia lui Lascar Catargiu*, d. Panu caracterizează pe acest om politic, păstrînd nota justă. În caracterizări de personaje, d. Panu e, cum se știe, un om plin de pătrundere.—Măi reamintim analiza piesei lui Bernstein, *Hoful*, care ne dovedește încă odată că în d. Panu se ascunde un adevărat critic teatral.

La Nouvelle Revue (Noembrie 1907).

Sub titlul de „Pesimismul lui Vigny”, Georges Mossé publică un mic studiu asupra rolului poetului-filosof în evoluția poeziei franceze. Autorul articolului consideră pe Vigny ca predecesor al romanticilor în ceea ce privește inspirația și maniera, și ni-l arată ca partizan al „impersonalității”, la care țin alii de mult mai tîrziu Flaubert și Leconte de Lisle.—Ocupîndu-se de politica lui Tittoni, Raqueni apără politica ministrului de externe al Italiei de atarurile pe care i le aduc zărele radicale, republicane și socialiste, cum că ar avea tendința prea conservatoare, că ar fi în relație cu Valicauul, că ar fi sprijinit pretențiile Papei de a avea un reprezentant la conferința de la Haga, și că ar fi favorizînd emigrarea italieuilor. Autorul articolului crede că ministrul de externe al Italiei nu s'a făcut vinovat de toate acestea, și că lupta ce se duce contra lui Tittoni

este pentru a împiedeca ajungerea lui în fruntea guvernului, în caz când s'ar retrage primul ministru Giolitti, a cărui sănătate e cam sdruncinată.— O amănunțită dare de seamă despre activitatea cabinetului Campbell-Bannerman ne dă Pierre Bernus. Într'un articol bine informat asupra situațiunii politice din Anglia. Autorul arată, rind pe rind, în ce stadiu se află astăzi diferitele probleme care au preocupat și preocupă încă guvernul liberal al Angliei, cum și soluțiile probabile ale acestor diferite probleme. El crede că în chestiunea Camerei Lorzilor, guvernul Campbell-Bannerman va proceda în curând cu mai multă energie pentru a înlătura marea picdică pe care altitudinea acestei Camere o pune în calea realizării reformelor de care imperiul britanic are nevoie; că proiectul asupra învățământului va fi în curând reluat de către guvern și adus înaintea Parlamentului; că în chestiunea reorganizării armatei planul lui Haldane va fi dus mai departe pentru a se realiza toate măsurile bune prevăzute în el; că în chestia autonomiei Irlandei guvernul va face în viitoarea sesiune un pas mai departe spre „Home Rule”; și că în toate celelalte chestiuni, cu toată opunerea partidului conservator, guvernul actual va avea țaria de a aduce soluțiunile pe care le preconizează. Această lărie o va avea cu alt mai mult, cu cit în chestiunea bugetului, în cea colonială, în politica externă, peste tot cabinetul Campbell-Bannerman a reușit frumozose succese, iar reformele pe care voește să le introducă sînt bine primite în țară.

Mercure de France (Noembrie 1907).

Pe baza Corespondenței dintre Edgar Poe și amicul său Thomas Holley-Clivers, publicată în revista „Century Magazine”, Oclava Uzanne ne dă un interesant studiu asupra vieții și per-

sonalității lui Edgar Poe, asupra opiniilor lui literare și filosofice. Din scrierile schimbate între ei, se vede că, departe de a fi un bățiv desprețuit de toți, și o nenorocire pentru familia sa, după cum l-au zugrăvit detractorii săi, Edgar Poe era iubit de toți acei cu care venea în atingere și era foarte bine privit în familie. Autorul articolului ne arată că, în viața sa, adesea poetul a avut mult de suferit din cauza boalei și a sărăciei, fără a fi însă învins de desnădejde. Cit despre ideile literare ale marelui poet, ele se pot cunoaște dintr'o convorbire pe care a avut-o Chivers cu el, și din care se vede că pentru Poe, Tennyson e cel mai mare poet al Angliei, că cea mai mare parte din operele lui Shakespeare „nu s'buone de nimic”, că Byron, Coleridge, Montgomery, Southey și alți poeți sînt meninți să dispară și nici nu merită altă ceva, și alte opinii mai mult sau mai puțin hazardate.—Un studiu interesant asupra stării actuale a socialismului internațional ne dă Paul Louis în articolul său. După ce arată că socialismul ocupă actualmintre un loc predominant în preocupările publice din Apus și că în contra lui s'a făcut „un fel de conspirație mondială” pentru a-i proclama falimentul apropiat și a-i lăgrăbi cit mai mult, autorul caută să dovedească cum că, dacă socialismul trece acum printr'o criză, aceasta nu-i o criză de decadentă, ci de transformare, de reînnoire. Cea ce la prima vedere face să pară că socialismul scade, ori cel puțin rămîne staționar (mişcarea numărului deputaților socialiști germani, slăbirea socialismului în Belgia, Olanda, Italia, Elveția, etc.) este mai ales apariția mișcării *sindicaliste*; cum însă sindicalismul nu-i de est o formă, o tactică, a socialismului, nu poate fi vorba de *decăderea* socialismului, fiind mișcarea sindicalistă câștigă din ce în ce mai mult teren. Căci care-i diferența între mișcarea socia-

listă și cea sindicalistă? Prin cea dintâi, muncitorii caută să ajungă la o știre mai bună pe calea parlamentarismului, a luptei electorale, iar prin cea de-a doua, ei urmăresc aceiași țintă pe calea luptei economice, prin organizarea grevelor, ca arme de luptă. Sindicalismul, având și avantajul că-i o formațiune curat proletară, câștigă tot mai mult teren, domină tot mai mult mișcarea maselor, și de aceea se pare la prima vedere că socialismul slăbește. În realitate fizionomia socialismului în Apus este actualmente aceasta: metoda electorală și parlamentară a socialismului este subordonată metodei sindicaliste, iar însuși sindicalismul se dădă mai ales acțiunii economice. De altfel, muncitorimea își urmărește tot cu mai multă încredere și conștiință de sine ridicarea sa, având meru în vedere punctele cardinale ale organizației sale: înțelegerea internațională a muncitorimii, socializarea instrumentelor de producere și de schimb, despărțirea muncitorimii de partidele de guvernământ, și dezarmarea generală.—Dr. M. Craiovan publică, în stil iuare, cu oarecare pretenție, și multă exagerare, un studiu asupra de curind decedatului B. P. Hasdeu, căutând să facă cunoscută străinilor viața și activitatea multiplă și bogată a fostului profesor al Universității din București.

La Revue (Noembrie, 1907). Asupra chestiunii liniei ferate la Bagdad, pe care o socotea „*axe politice europene*”, Francis Delaisi publică un studiu foarte bine documentat, în care arată pe de-o parte importanța pe care această linie ar avea-o, mai ales pentru Germania, a cărei expansiune comercială în alte țări e împiedecată de concurența altor țări, iar pe de altă parte luptele diplomatice care se dau între diferitele state asupra acestei chestiuni, și greutatea pe care le întimpină Ger-

mânia întru realizarea acestui vis: construirea și monopolul asupra liniei ferate spre Bagdad. Autorul arată mai ales rolul pe care-l are Anglia în zădărnicierea îndeplinirii planurilor Germaniei, și pune în legătură cu această chestiune vizita împăratului Wilhelm al II-lea la Londra. Și cum Germania are absolută nevoie de a-și deschide cale comerțului și industriei sale în lumea otomană și în special în Turcia asiatică, autorul articolului explică prin aceasta opunerea delegațiilor germani, la conferința de la Haga, la limitarea armamentului, și conchide că atita timp cât nu va fi regulată chestiunea acestei căi ferate, nesiguranța va plana mereu asupra Europei, și popoarele nu se vor putea gândi la dezarmare.—Henry Potez publică un studiu asupra veseliei epitaforilor, în care reproduce un mare număr de epitafori curioase din diferite timpuri. Cătam, de curiozitate, câteva:

Ci-gil, de burlesque mémoire
Lubin, qui mît toute sa gloire
A ridiculiser autrui.
Mais quelque chose qu'il pût dire,
Charbonner, barbonnier, écrire,
Il ne fit rien si grotesque que lui.

Jean sous cette bière close
Repose ;
Si l'on peut bien
Sans faillir dire: il repose,
D'un qui ne fit jamais rien.

Ci-gil qui toujours se fâcha,
Eu santé comme eu maladie;
Qui la soixantaine approcha,
Sans avoir souri de la vie ;
Et qu'on vit terminer son sort
En se fâchant contre le mort.

Sub titlul de „*Trei romane recente din Nord*”, Jacques de Coussauges analizează romanele de curind apărute: „*Mary*” al lui Björnsen, „*Nær Sjøen gaar hoeg*” (Murea se ridică) al d-nei

Gernandl-Claine, și „*Nils Holgerssons underbara Resa*” (Voiajul extraordinar al lui Nils Holgersson) al d-nei Selma Lagerloef. Toate aceste trei romane sînt scandinave și ne arată suhetul și tendințele popoarelor de la nord; mai ales cele două dinlăi sînt însemnate prin aceea că no arată concepțiile despre iubire ale tinereții generații scandinave.—Într'un semt articol asupra educației democrației, Redet-Potier ultrage atenția asupra însemnătății acestei chestiuni și expune cîteva considerațiuni asupra ei. Plecînd de la ideea că, pentru ca poporul să poată să-și exerciteze cu folos suveranitatea, trebuie ca să fie „o reuniune de oameni liberi, cu desăvîrșire conștienți de drepturile și de datoriile lor”, autorul arată că, în starea de azi, educațiunea lasă mult de dorit din acest punct de vedere, al pregătirii tineretului generației pentru viață. Autorul formulează și un program, în linii mari, pe baza căruia ar trebui să se dea instrucția și educația tinerimii, și în care dă un loc mai considerabil de cit se dă oslazi educației fizice și celei artistice.—Cu prilejul publicării Corespondenței lui Fénélon cu Marie Guyon, Emile Faguet analizează curioasele relații spirituale ale uarelei scriitor cu d-na Guyon și scoate în relief influența neexplicabilă pe care aceasta a avut-o asupra lui. Tot o dată Faguet recunoaște că, în urma argumentelor aduse de Maurice Masson, în studiul care însoțește tipărirea acestei corespondențe, rămîne bine stabilită autenticitatea (contestată la 1878 de către abatele Gosselin) acestor scriori ale lui Fénélon.

Din numerele de pe Noembrie ale revistei, mai citim: continuarea studiului directorului Jean Finot „*Știința fericiirii*”; sfișitul articolului *contra oligurhiei financiare în Franța* al lui Lysis; un studiu asupra *reformei școlare în China*; publicarea *paginilor*

inedite (Dosarul unui polemist) ale lui P. J. Proudhon.

Revue des idées, (15 Octombrie).—Într'un interesant articol „*La volonté*”, cunoscutul psiholog Lucien Dugas face observații asupra voinței sub forma ei de oprire sau inhibiție. Cei cari au studiat mai mult această formă a voinței, au fost Maize de Biran, Renouvier și elevul său Louis Pral în opera lui recentă: „*Caracterul empiric și persoana*”. După dinșii, voința e de altă ordine decît reflexele. Pe cînd acestea și instinctele reprezintă forțe impulsivă, voința e mai ales rezistența opusă instinctelor, dominația exercitată asupra reflexelor, eseață ei fiind o forță de oprire. O punctnd o bariera instinctelor, voința face, după dinșii, posibilă libertatea. După Dugas aspectul inhibitiv sau negativ e esențial și caracteristic pentru voință, aceasta fiind mai cu samă o reacțiune împotriva naturii. Epoca noastră avînd cultul acțiunii apreciază mai mult pe oamenii de acțiune decît pe cei de caracter. Totuși semnul superior al voinței e desigur constrîngerea, sfiștarea, elemente pe care le-a scos în lumina voluntarismul. Voința are desigur o bază fizică și nu poate nimic fără sprijinul inclinațiilor, dar e în oarecare măsură și un fapt natural și esențial omeneesc. puterea pe care o are omul de a-și judeca natura sa, de a-i rezista și de a lua în mîinile sale proprii conducerea vieții și a soartei sale. Dugas crede ca pe buza psihologică a unei concepții negative a voinței, se poate clădi o morală cu aspirații înalte.

Într'un conferință ținută anul acesta la Osteada, Nașterea și dispariția materiei, *Gustave Le Bon* rezonă teoria sa. Lumea a fost la început formată din atomi difuzi de eter cari, sub acțiunea unor cauze diverse, mai cu samă a rotației lor, au înmugozinat energie. Această energie care are

ca una din formele sale, materia, se disociază și apare sub stări diverse: electricitate, căldură etc, reducând materia la eter. „Nimic nu se creiază” însumă că nu putem crea materia. „Totul se pierde” însumă că materia dispune complect ca materie, reintorcându-se în eter. Cielul e dar complect și sint două aspecte în istoria lumii: 1) Condensarea energiei sub formă de materie 2) Cheltuiala acestei energii. Această distrugere finală e poate urmata în cursul vremilor de un nou ciclu de naștere și de evoluție, iară să fie posibilă stabilirea unui termen pentru aceste distrugeri și începuri, probabil eterne.

La Revue Latine (Octombrie), Emile Faguet, — *Anarhia morală: Două cărți împotriva căsătoriei*, — constată că în toate țările de decadență națională se împotrivesc căștile împotriva căsătoriei; este cauză și efect ori coincidență? nu știe... Marea critic analizează aci: cartea Despre amor și căsătorie a d-nei Ellen Key, o suedeză și Despre căsătorie, de distinsul critic Léon Blum.

Cartea d-nei Key este plină de observații interesante, de n fineță psihologică neîntrecută: Poligamia barbatului și monogamia femeii; puterea egală a iubirii femeii și intermitența iubirii bărbatului, care, între momentele de pasiune, se gîndește la nile lucruri; deosebirea între femeie, care întâiu iubește și apoi are nevoie de satisfacția simțurilor, pe care nu le poate satisface fără iubire, și între bărbat care întâiu dorește posedarea femeii și apoi o iubește, uneori nici n'ajunge s'o iubească, etc.

Imoralitățile, în iubire, după d-na Key, sint: unirea fără iubire, unirea fără responsabilitate, unirea între degenerați, sterilitatea voluntară, violența și seducțiunea, aversiunea pentru scopurile naturii ori nepuțința de a realiza aceste scopuri.

Femeia să aibă copii: o țară e țară cînd femeile doresc copii și bărbații sint în stare să-și apere patria. Copilul st de scopul vieții: de aceea să fie iubire între tată și mamă, o mamă care nu-și iubește bărbatul nu poate crește bine pe copiii; copiii să fie mai mulți: copilul are nevoie de societatea fraților și surorilor sale.

D-na Key discută apoi cu Schopenhauer: prea marea diferență, între bărbat și femeie (condiția amorului după Schopenhauer) poate duce la dușmănie între soți, deci la o educație rea.

Faguet spune că Schopenhauer a constatat un fapt și-i e indiferent ca urmează, dar adaugă că, dacă prea marea diferență între soți, din naștere dușmăniei, e rea pentru educație, deci pentru specie, atunci d-na Key are dreptate, Faguet, cu acest prilej, înalutură „glasul speciei” și pune în loc *cuinsitatea*: Se strag contrarii din cauza curiozității: în amor curiozitatea are marea rol. Deallmintrelea Faguet pretinde că copiii moștenesc numai pe un părinte, nu se face, cum pretinde Schopenhauer, o selecție a celităților părinților.)

D-na Key apoi se ridică împotriva acelor ocupații ale femeii care o scot din casă, căci se despoietizează, — aci e „reacționeră” d-na Key.

Faguet, în sfîrșit, arată că scopul cărții d-nei Key e căsătorie numai cît fine iubirea. Aceasta, zice Faguet, e mai imoral decît uniuera liberă clandestină, pentrucă aceasta se așează, nu e... „clandestină.” Doi oameni „căsătorii” cu convingerea că-s căsătorii vremelnice, sint într'un concubinaj legal, *declarat* !..

În rezumat: d-na Key idolatrizează amorul. A iocetat amorul? Divors! Dar dacă unul din soți încă iubește? Să sufere! Dar copiii? Copiii s'ar demoraliza cu părinții care nu se iubesc!.. Căci d-na Key e din școala lui Nietz-

sche și Ibsen... Faguet însă obiectează că, dacă o căsătorie *trebuie* să se facă din amor, ea poate continua și fără amor, prin ceva mai înănc și mai puternic decât amorul: recunoștința „carnii,” deprinderea, toate acele sentimente care rezultă din coabitare...

Relativ la cartea lui Blum, Faguet se scuza că ia în serios cartea voluntar paradoxală a acestui talentat și spiritual scriitor. (Faguet, aiurea, vorbind de acest scriitor, zice că, ținând samă de marele său talent, va fi foarte primejdios Franței... Cum l'ar trata, la noi, un „adversar”, mai ales că, se pare, e și „Jidan”!)... Léon Blum pleacă dela constatarea că bărbații se însoară la 35 de ani, după ce duc o viață de poligamie, în care timp fetele așteaptă enervându-se și oflându-se; că, după măritiş, femeile, și ele poligame din natură, își satisfac această poligamie...

Leacul? Să-și satisfacă și femeile poligamia înainte de căsătorie ca să nu mai fie adultere!—Dar vor fi atunci văduve deja? De zece ori văduve?—Ei și?—Dar copiii ce i-ar naște ele?—Să se păzească: „maltuzianism”!—Dar aceste „fete văduve” ar fi niște prostituate?—Ei și? Nu-i mai bine să fie așa înainte decât după căsătorie?—Hum! exclamă, aci Faguet... Iată acum argumentele contrare ale lui Faguet: Fata nu-i poligamă; e poligamă numai moralmente: toate visează la mulți tineri, înainte de a se mărita. Nici prostituția nu e o dovadă de poligamia femeii; afară de puține, celelalte devin prostituate din pricină socială.

Și dacă bărbatul are întotdeauna, „îndărătul capului”, ideea vagă că va „explora și aiurea”, (aceasta nu-l împiedică de a reveni acasă), femeia n'are această idee. O fată de 16 ani care se dă unui bărbat, are convingerea că e pentru totdeauna... O altă dovadă ar fi și „urma”: primul bărbat a iubit

asa de etern, de fiziologic, încât copiii unui succesor s'amănă cu cel dintâiu.

Și nici bărbatul măcar nu e poligam; se pare că e, căci, având nevov să-și facă o carieră și deci însuindu-se tirziu, face amoruri înainte de căsătorie; dar s'a observat că, peit li-i posibil, ei sint monogami chiar înainte de căsătorie, nu-și schimbă numantele, unii chiar le iau în căsătorie. Numai mii bărbați sint poligami, în adevăr.

Așa dar, faptele pe care se bazează Léon Blum, nu-s adevărate; dealtmintrelea, dacă femeia ar fi poligamă înainte de măritiş, este acesta un motiv să nu fie și apoi? În lucrurile morale, zice excelent Faguet, inoculația nu e vaccinare.

Șatunci ce e de făcut? Bărbații să se însoare la 20 de ani, răspunde Faguet. Alunci primele plăceri ale iubirii, caste, vor fi legate cu poezia tineretii; atunci familia va fi adevărată: părinții fiind tineri, vor pricepe pe copii; atunci familia va fi adevărată și pentru că va fi compusă din bunici, părinți și copii... Va mai rămânea adulterul? Poate, dar, zice Faguet, e mai bine un adulter după, decât stagiul de-acuma alii de corupător.

Dar cine să susțină familia acestor tineri de 20 de ani, încă fără carieră? Bunicii,—iar acești tineri, la rîndul lor, cînd vor fi ei bunici, să lăcă acelaș lucru: es e numai o transpoziție... Dar o generație va fi sacrificată, va fi datoare să întreție două generații? Alunci transiție: deocamdată tinerii să se însoare la 30 ani, apoi la 25, etc.

În alt articol, Faguet vorbește despre romanul *Princesses de science* al D-nei Colette Yver, în care criticul vede apariția unui însemnat talent. Subiectul acestui roman sint femeile medicil, și autnarea își propune să dovedească această teză: că ocupația cu medicina nu e pentru femei. Pentru a dovedi această teză, D-na Yver zugrăvește patru tipuri de femei medicil:

O hială femeie fără talent, fără vocație, rău plătită, care duce o viață grea, ea și familia ei; o doctoreasă mare damă, care are o casă fastuoasă, glorie, slină, celibatară; o doctoreasă de vocație, fiică a unui mare doctor, inteligentă, înaritată din dragoste cu un tânăr confrate; o sârmană Rușoică, muncitoare, care lasă medicina pentru a se mărita.—Aceasta din urmă, fără vocație, nu dovedește, zice Faguet, decât că, dacă n'are vocație, nu trebuie să facă medicină. Doctoresa cea mare, celibatară, e metresa unui confrate și practică maltozianismul, nu se înarită să fie liberă:—dar, pentru Faguet, nici aceasta nu probează nimic pentru teza d-nei Yver, căci ar putea practica medicina, poate mai puțin oare, și dacă ar fi măritată.—Doctoresa *chic*, al cărei bărbat e medic, și pe care ocupațiile profesionale o fac să lipsească de-acasă, îi tinde un copil; doctoresa săracă, măritată, nu-și îngrijește copiii, căci lipsește, și ea, de-acasă.—Dar, zice Faguet, acest lucru îl fac și femeile care nu-s doctorese, și deci să lipsească de-acasă (ca mondenele), tot mai bine că lipsească cu un scop: practica medicinei. Autoarea, adaugă Faguet, *alege* dintre femeile care nu stau acasă, numai pe unele, și le atacă pe acestea,—ceace strică romanului său, îi ripește țaria.—Faguet conchide: Femeia să stea acasă, după vechiul și bunul obicei; dar nu e rău să învețe o meserie, pentru a nu fi silită să vinză un barbat ori, dacă-i măritată să fie la discreția lui: meseria e, pentru o femeie, o *asigurare*; și meseria poate fi exercitată și de o femeie măritată, dacă n'are mulți copii, ori cind copiii sînt mai mari.

Nuova Antologia, (1 Noembrie 1907). *Guido Menasci*.—**versuri italiene a unor poete lioneze**.—se ocupă cu școala literară din Lyon, de pe la începutul secolului al XVI. În Lyon, renșterea apare mai curînd din pri-

cina contactului imediat cu Italia și influența acestei vecinătăți se vede și în admirația pe care scriitorii lionezi o au față de literatura italiană, precum și în faptul că unii dintre ei se servesc în producțiile lor chiar de limba „toscană” cum zic ei. Lucrul acesta a fost observat înși de Sainte-Beuve și recelările mai nouă ale lui Galile, Ch. Boy l-au confirmat. În fruntea acestei școli literare stă Maurice Scève. Nu se prea cunosc date biografice sigure în privința lui; prima sa lucrare e traducerea unui roman spaniol al lui Juan de Flores, apoi poezii lirice, mult influențate de Petrarca, pe care-l numește „Apollu Toscan”. Opera acestui poet i-a adus mare faimă pe timpul lui și i-a atras și elogiile Pleiadei. A doua figură din această școală literară lioneză, este Perrette de Guillet, admiratoarea ferventă a lui M. Scève. Născută dintr-o familie nobilă și cu o educație foarte îngrijită, deși a murit de tîndră și-a câștigat lauda și admirația contemporanilor săi. Ea a scris numai poezii scurte: ode, madrigale, epigrame, mai toate inspirate de iubirea ei pentru M. Scève; a scris, între altele, și o poezie de zece versuri în care laudă limba italiană. Mai însemnată și mai cunoscută decât dinșă, este însă Louise Label, autoarea acelei disertații în formă dialogică, intitulată „Dezbatere între nebunie și amor”, despre care Voltaire zicea că e cea mai frumoasă fabulă modernă. Afară de aceasta e a mai scris și multe poezii lirice de iubire, care i-au atras denumirea de Sapho lioneză, cu care de altminteri seamăna, pe cît se pare, și în alte privinți.

Deutsche Revue (Noembrie 1907) *Robert Gaup* Muncă și recreare. Organismul omenesc, zice autorul, este cași o mașină complicată și se supune și el legilor echivalentului mecanic de căldură. Procesele chimice care au loc

lu organismul nostru, sînt izvoarele forței noastre de muncă. Într'un singur punct însă se deosebește de o adevărată mașină: schimbările produse în el de muncă nu se pot înfăptui numai prin adaosul continuu înnoit de forțe chinice, dela o vreme el se obosește; și acest lucru, obișnuit, nu apare în conștiința ca o senzație de osteneală. Trebuie însă să se facă deosebire între oboseala obiectivă—datorită cheltuielii de forțe—și senzația subiectivă de osteneală; acestea două nici nu merg totdeauna împreună. În cazuri de excitare e posibil ca senzația de osteneală să fie învinsă și să dispară, măcară oboseala persista; ba chiar în cazuri de istovire nici nu mai putem simți osteneala: după o muncă prea grea, d. p., noi nu putem adormi. Tot așa se poate să apară senzația de osteneală fără a fi în realitate oboseală.

Fără de oboseală stă odihna. Din punct de vedere științific, numai două mijloace de odihnire, de reparare a forțelor, sînt: nutrirea și liniștea, mai ales somnul. Omul de astăzi însă nu se mulțumește numai cu acestea ci are nevoie și de recreare, de distracție. Pricina acestui fapt stă în aceea că munca astăzi—aproape pe toate tărurile—specializîndu-se, a devenit uniformă și deci plicticoasă. Astfel vorba recreare a căpătat un conținut cu totul străin de forțelele sale fiziologice. O mare parte din omezierea care muncește își caută recrearea în alcool și explicarea acestui fapt trebuie căutată în mare parte în dispoziția sufletescă cu care esă lucrătorul de la muncă. Pentru clasele de sus, teatrul și concertele trec drept mijloace de recreare, dar, în realitate nu e așa. Cea mai mare parte din publicul teatrelor e format din acei care n-au nevoie de odihnă, — fiindcă nu muncesc, — și în al doilea rînd arta cea mare și adevărată nu e o recreare, nu e odihni-

toare ci din contra cere o muncă intensă sufletească. Acțiune liniștitoare și odihnitoare are cu adevărat natura, mai ales pentru muncitorii intelectuali.

Sozialistische Monats-Hefte, (Noembrie 1907). Cunoscuta declarație făcută de către deputatul socialist Noske, în parlamentul german, că la caz de nevoie orice socialist ar lua arma pentru apărarea patriei, a dat naștere la multă discuție și a făcut ca și congresul din Stuttgart să se ocupe cu chestia militarismului spre a da un răspuns la întrebarea: ce va face socialdemocrația în caz de război? Formula care s-a părut potrivită congresului a fost, că în asemenea împrejurare va hotărî interesul de clasă al proletariatului. *Wolfgang Heine* într-un articol intitulat „Cum combatem noi militarismul”, comentează formula găsită de congres, de carece așa cum a fost prezentată, poate da loc la neînțelegeri. Prin interesul de clasă al proletariatului, zice el, nu trebuie să se înțeleagă numai interesul partidului socialdemocratic și tot așa de puțin trebuie să se înțeleagă numai acele interese care se rapoartă la puterea politică a proletariatului sau la avantajele sale materiale, fără a ține samă de interesul națiunii ca întreg. Deasupra intereselor materiale se ridică tendințele ideale a căror realizare o poate aduce lupta pentru buna stare materială. Din liniștile lui Lassalle, socialdemocrația germană are ca țel de a face să înflorească pe lîrîmul unui popor liberal de grijă materială, o cultură intensă și germană. Cîștigarea și menținerea unei culturi germane este cel mai important interes de clasă al proletariatului german și în acest sens e justă formula găsită de congres. Înaintea țării, cultura germană se sprijină și se ajută prin lupta pentru buna stare economică și îmbogățirea sufletească a

popoului, prin luptă, prin urmare, contra formei de guvernământ de astăzi, contra clerului, a burocrăției și contra militarismului, adică contra răului tratament al soldaților, contra prea marilor rebelni pentru armată și deci neglijarea chestiilor culturale, contra împregnării în sufletul soldatului a obiceiurilor servile și pricioase. Dar dacă s-ar întâmpla ca națiunea să fie aruncată în primejdie—fie chiar din pricina prostiei claselor dominante—socialiștii nu trebuie să pregete un minut de a lua armele, căci e vorba de a salva poporul german și cultura germană. Chiar dacă clasele stăpânitoare ar ști să-și însușească numai lor, toate foloasele cistigute pe vremea războiului, totuși păstrarea naționalității și a culturii naționale e o suficiență răsplătită pentru o jertfă oricât de mare.

The North American Review (Noembrie, 1907. New-York.—D. *Herman Rosenthal*—România și Evreii—discută acerasă mult dezbătută chestie cu alita lipsă de obiectivitate și demnitate încă, cu toată declarația autorului că e american, ne vine greu a crede că d-sa e de bună credință și că a emigrat deja din hula noastră țară. Sintem deprinși cu articole calomniatoare de asemenea natură, care adeseori reușesc să se străcoare în ziarele și revistele cele mai mari din Europa și America. Celirea unor asemenea calomii tipărite ne inspiră același desgust pe care ni-l produce și violențele josnice de limbaj ale antisemiților, chiar atunci—și mai cu seamă atunci—când ei stau sus pe seara socială. Calomniile, bulirile, degradările personale, prin întrebuințarea unui limbaj violent și destrăbălat, fie din o tabără sau alta, nu pot să contribuie de loc la rezolvirea „chestiei evreești” la noi, ci dimpotrivă: distreg raporturile omezești dintre acei pe care împrejurăci istorice și economice, independente de voinți perso-

nale, îi fac să sufere unii din pricina altora, și cu toate acestea să nu se poată încă despărți. În marile răscoale agrare, autorul nu vede decît o înscenare cu adresa greșită, și un prilej de a întinde încă mai mult coarda persecuțiilor împotriva Evreilor. În refuzul Românilor de a împămîntenii în masă pe Evrei, d. *Herman Rosenthal*, în calitate de cetățean american, nu vede de cît o contravenție ordinară a Tratatului de Berlin. Împămîntenirea în masă a Evreilor, care au luat parte la războiul din 1877, autorul, un areștat, să afirme că a fost exorcizată: S-au împămîntenit soldați morți, iar certificatele de împămîntenire ale celor vii—mai mult de jumătate—au fost trimise la regimente, cu ordine stricte confidentiale de a fi oprite și anulate. Dar ce să mai zicem de afirmarea, atît de departe de adevăr, că la noi înțierii evrei sînt îndepărtate din școli și universități! În sfîrșit, după ce autorul consacră două pagini asupra *cazului Cociu Avramescu* (?!), pe care acest domn american îl socotește foarte concludent, revandică România pentru Evrei în numele dreptului istoric. Era și necesar ca după afirmări neexacte calomnioase să găsim și pretenții ridicole de interpretări istorice. Proba zdrobitoare a d-lui *Herman*, travestit din sociolog în istoric, că Evreii au drept de înălțate în această țară e... gîciți?... Un decret a unui împărat roman înainte de colonizarea Daciei de *Traian*, din anul 397 d. H. (4), prin care decret se acordă protecție Evreilor din Dacia. Dacă l-am lua în serios pe autorul acestui articol l-am întreba cînd crede d-sa că a trăit *Traian*? Dar... ceea ce e serios și curios în acelaș timp e faptul că un asemenea încalificabil articol și-a putut găsi loc în una din cele mai însemnate reviste din lume. Nu știm din ce înălțime vorbește d. *Rosenthal* și ce prestigiu are în fața Europei, de oarece

d-sa să încumelează să apostrofeze Europa și să se întrebe care va fi Puterea care va trage la răspundere înaintea tribunalului dela Haga pe biata noastră țară pe care d-sa a prins-o în flagrant delict de contravenție la Tratatul de Berlin.

The University Review (November, 1907. London).—D. W. Paddo—**Progresul Științei**—în un articol-conferență, își propune a arăta perspectiva dezvoltării spiritului științific în prezent. Pentru a lămuri raționamentul noțiunii știință și a-și da seama de condițiile favorabile progresului științific în viitor, autorul întrebându-țea metoda istoric, cercetând dezvoltarea spiritului științific până în prezent. Cea mai înflorire a Științei—cu mult înainte de a începe civilizația în Europa—a fost în Egipt, dar nu putem urmări evoluția științei egiptene din cauza lipsei de date sigure. Dela Greci abia, sintem în stare să urmărim drumul, cu sușuri și coborâșuri, pe care știința îl urmează cu anevoioță până azi. Știința grecească părăsește sanctuarul religiei, traversează în mantia filosofiei; și prețuie ei plătesc cu pierderea vieții ori cu exilul îndrăzneala lor revoluționară. Impinși spre speculații metafizice, primii filosofi greci, abia scăpați de tutela grosolană a politeismului, răspund cu temeritatea lipereții la cele mai insolubile probleme; dar încercând orizontul se întucesc înaintea lor, și ei înțeleg că au rătăcit drumul, că în găsirea adevărului n-au o stea conducătoare, un criteriu „Nimic nu poate fi știut; nimic nu poate fi învațat; nimic nu poate fi sigur; simțurile sînt marginale; inteligența e slabă; viața e scurtă”: iată strigatul de desperare

care însoțește falimentul dogmatismului și începutul întronării *spiritului critic*. Dar scepticismul acesta nu deprimă, nu lasă mințile în o stagnanță descurajare. După criza saceratică, investigația științifică se îndreaptă pe altă cale; cea *inductivă*; filosofia „se scoboară din căr pe pământ.” Cu Aristotel și Școala din Alexandria, Știința intră în o epocă de maturitate, care o face să descopere adevăruri eterne. După cucerirea romană, Școala din Alexandria derade, progresul științei e oprit; criteriul adevărului e înlocuit prin autoritatea laică ori spiritul greci al Scolasticii.

O nouă renaștere a spiritului științific e reprezentată prin cultura arabă. Dela cucerirea Spaniei de către Arabi începe lupta înverșunată între Roma și Știință. În cursul știință, răspândită din Universitățile din Spania, pătrunde chiar printre reprezentanții înalți ai Bisericii, cari ea lăsa măsurile de reprimare împotriva spiritului de liberă cercetare. Apoi renașterea reușește să sfărme zăgăzurile autoritarismului reacționar, care întoldeauna—dupăcum istoria civilizației o arată—a fost piedeca principală de dezvoltare a științei. Azi, în societatea modernă—unde autoritarismul e reprezentat de forța capitalului—s-au creat instituții speciale pentru dezvoltarea științei. Rolul primar al Universităților dar, nu e de a da educația științifică unui număr restrins de studenți, cu care profesorii pot veni în contact personal, ci acela de a contribui la dezvoltarea științei pentru omenire. Pentru a ajunge la acest scop, acei care să devotează științei în universitate, trebuie să servească științei pentru știință.